

Eesti Vabariik: IMFi delegatsiooni artikkel IV alusel 2022. aastal tehtud visiidi kokkuvõttev avaldus

Kokkuvõttev avaldus kajastab Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) esindajate esialgseid tähelepanekuid liikmesriiki tehtud ametliku visiidi (ehk missiooni) lõpus. Visiidid toimuvad IMFi põhikirja [IV artikli](#) alusel (tavaliselt kord aastas) korraldatavate regulaarsete konsultatsioonide raames, mis on seotud IMFi vahendite kasutamise taotluse (IMFilt laenamise), IMFi järelevalve all olevaid programme käsitlevate arutelude või muu majandusseirega.

Ametiasutused on andnud nõusoleku kokkuvõtte avaldamiseks. Avaldus väljendab IMFi esindajate seisukohti, mis ei kajasta tingimata IMFi direktorite nõukogu vaateid. Missiooni esialgsete järelduste põhjal koostavad esindajad raporti, mis juhtkonna heakskiidu saamisel esitatakse IMFi direktorite nõukogule aruteluks ja otsuse tegemiseks.

Tallinn, 18.05.2022. *Sõja vallandumine Ukrainas on muutnud ka Eesti majanduse väljavaate ebakindlaks ja andnud hoogu hinnatõusule. Eeldame, et majanduskasv aeglustub sel aastal umbes 1,25%ni (2021.aastal oli see 8,25%), kuid hakkab seejärel järk-järgult taastuma. Käesoleval aastal jääb inflatsiooninäitaja kindlalt kahekohaliseks, kuid see peaks järgmisel aastal märkimisväärselt kahanema ja 2024. aastal tagasi tavalasemele langema. Riskid on eeskätt seotud sõja mõjuga. Praeguses ebakindlas olukorras tuleks poliitikakujundamisel jääda valvsaks, et muutuvates tingimustes kiiresti reageerida. Eelarvevõimalusi tuleks tõhusalt kasutada, et saada hakkama eskaleeruva põgenikehulga, julgeolekuküsimuste ja energiaprobleemidega. Samas tuleks kasutada ELi vahendeid, et edendada rohe- ja digipööret. Energiatoetused peaksid olema väga täpselt suunatud madala sissetulekuga majapidamistele. Energiajulgeoleku tagamiseks tuleks oluliselt suurendada investeringuid maagaasi alternatiivsete tarnijate leidmiseks ja taastuvate energiaallikate kasutuselevõtuks. Tööturupoliitikat tuleks veelgi edendada, et arendada töötajate oskusi ning lõimida töötajaskonda ka Ukraina sõjapõgenikud. Järelevalvepoliitikat tuleb kohandada, et piirata sõja tõttu tekkivat ohtu finantsstabiilsusele; samas tuleb jätkata rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise reformi ning maandada finantstehnoloogia sektoriga seotud riske. Poliitiline prioriteet on olla valmis hädaolukordadeks.*

Majanduse olukord ja väljavaade

Kiiret taastumist COVID-19 põhjustatud kriisist on pidurdanud sõda Ukrainas ja hoogustunud hinnatõus. Majandusaktiivsus on suutnud koroonaviiruse levikule vastu panna ja ka tervishoiusüsteem on pandeemiaga järk-järgult kohanenud ning isegi hiljutise laialdase omikroni-lainega hästi toime tulnud. Siiski on majandus Ukrainas toimuva sõja mõju ja kehtestatud sanktsioonide tõttu haavatav. Ehkki otsene mõju Venemaa ja Ukrainaga seotud kaubandusele, teenustele ja finantskanalitele tundub olevat väike, on kaubandustingimuste täiendavad šokid siiski võimalikud. Kogutoodang taastus eelmisel aastal hüppeliselt (8,25%). Seda toetasid poliitikameetmed, pensionisäästude väljavõtmine ja suured välisinvesteeringud. Kiirnäitajad viitavad viimastel kuudel majandusliku kindlustunde vähenemisele, kuid jaemüük on jõudsalt kasvanud. Samal ajal on inflatsioon hoogsalt tõusnud (19%ni aprillis), peegeldades nii imporditud energia ja toiduainete kõrget hinda ning tugevnevat sisenõudlust kui ka kõrvalmõju teistele hindadele ning tarneahelahäireid. Sõda süvendab mitmeid neid mõjusid. Energiahindade leevendamiseks võetud ajutiste meetmete lõpetamine kiirendas

aprillis hinnatõusu. Tööturg on majanduse taastumisel küll maha jäänud, kuid tekkinud on tööjõupuudus ja nominaalpalga kasv on kiirenenud.

Majanduskasv peaks sel aastal aeglustuma ja keskpikas ettevaates taastuma, kuid riskid on suured. Majanduskasv aeglustub aasta lõpuks 1,25%ni, põhjuseks häiritud kaubandus, kõrgete energiahindade järelmõju, usalduse vähenemine ja jätkuvad tõrked tarneahelates. Järgmiseks aastaks ootame 2,2% suurust kasvu ning keskpikas ettevaates jõuab see tasapisi tagasi pikaajalisele, 3,25% tasemele. Sõjapõgenike sissevool Ukrainast peaks tööjõupuudust veidi leevendama. Hinnatõus peaks hakkama pidurduma käesoleva aasta teises pooles, kuid prognooside järgi jääb inflatsiooninäitaja sel aastal keskmiselt kahekohaliseks (16%). 2023. aastal peaks see näitaja märkimisväärselt kahanema. Riskid majanduskasvule ei ole tasakaalus, vaid allapoole kaldu, ja seda eeskätt jätkuva ebakindluse ja sõja mõju tõttu. Välised riskid hõlmavad kõrgemaid energiahindu, häireid energiavarustuses, ennustamatut põgenikevoogu, küberrünnakuid ja kõrvalmõjusid seoses kaubanduspartnerite ja sanktsioonidega. Ka tulevad mängu rahapoliitika normaliseerimine ja senisest karmimad rahastamistingimused kogu maailmas. Veel üks majanduskasvu tõkestada võiv oht on uute COVID-19 tüvede tekkimine. Kestvad tarneraskused samaaegse tugeva sisenõudluse ja kaasneva hinnatõusu kõrge taseme püsimisega suurendavad riske palkade ja hindade spiraali tekkimiseks ning võivad nõrgestada konkurentsivõimet. Helgema poole pealt – kasvu toetaks riikliku taaste- ja vastupidavuskava (RRP) rakendamine.

Eelarvepoliitika ümberkorraldamine

2022. aasta eelarvepositsioon on asjakohane, kuid tekkimas on uued eelarveriskid. Tänu riigi madalale võlakooormusele, suurema osa COVID-19 takistamiseks võetud meetmete tühistamisele, ELi toetustele ning soodsatele rahastamistingimustele on eelarvepoliitikas piisavalt mänguruumi. Lühemas ettevaates tuleks seda tõhusalt kasutada Ukraina sõja tõttu tekkivate kulutuste katmiseks. Kuna COVID-19 mõju on vähenemas, on eelarvepoliitika asjakohaselt keskendatud laiemale kaasava majanduskasvu eesmärkidele, samuti uutele energiapoliitika küsimustele ja Ukraina sõja tõttu tekkinud pagulasprobleemidele. Suurenenud on ka kaitsekulutused. Lisaeelarvega (täiendav puudujääk 2,5% SKPst) nähakse ette senisest toetavam eelarvepoliitika (puudujääk kokku 5,3% SKPst), mille abil kaetakse ettenägematud kulud, mis on seotud riigi julgeoleku tugevdamise, Ukraina pagulaste ühiskonda loomise ning energia- ja maagaasitarne tagamisega. Ehkki meetmed, mida võeti käesoleva aasta aprillini, et aidata inimestel hüppelise energiahinnatõusuga hakkama saada, on olnud toetavad, tuleks sellist abi edaspidi suunata pigem madalama sissetulekuga leibkondadele, samas kui hinnasüsteem peaks jääma paindlikuks. IMFi delegatsioon toetab ametiasutuste eesmärki hinnata uusi eelarveriske, eelkõige neid, mis on seotud investimisprojektide ülekuludega. Hoolikalt läbi mõeldud varuplaanid, sh Venemaalt pärit maagaasi impordi peatumise puhuks, võivad aidata paika panna eelarvepoliitika lähiaja prioriteete.

Keskpikas ettevaates tuleb poliitikameetmete abil veelgi tugevdada sotsiaalkindlustussüsteemi ja avaliku sektori investeeringuid võttes arvesse olemasolevaid kulueesmärke. Kui energia ja pagulastega seotud jooksvate kulutuste osakaal SKPs järk-järgult kahaneb, tuleks üha enam keskenduda struktuurireformidele. Esikohale peaksid endiselt jääma investeeringud energiavarustusse. RRP õigeaegne ja tõhus rakendamine aitaks edendada Eesti rohepöoret, digitaalset edasiminekut ja ühiskonna vastupanuvõimet. Sellega seoses tuleks investeeringutest saadava kasvu täiel määral kasutamiseks ning vastuvõtuvõime parandamiseks anda hoogu kavandatud juhtimis- ja institutsionaalsetele reformidele. Suurenenud ebakindluse taustal on eelarve läbipaistvus ning projektide kavandamise ja juhtimise parandamine veelgi tähtsamaks muutunud.

Eelarvepuhvri taastamise plaanid peaksid arvestama avaliku sektori kulutuste muutuvate prioriteetidega, suurendades samal ajal eelarvepoliitika vastutsüklilisust. Eesti peaks jätkuvalt kasvatama investeeringuid rohe- ja digipöördeks kooskõlas Euroopa

Komisjoni kevadiste suunistega väikese võlakooomusega liikmesriikidele. Eelseisev ELi eelarveeeglite ülevaatus annab eelarvepoliitika kohta täiendavaid juhiseid. Siiski tuleks Eestile kasuks, kui riik tõhustaks oma automaatseid stabilisaatoreid, mis on praegu suhteliselt madalad. Selleks tuleks lõpule viia käimasolev töötushüvitiste reform, mis näeb ette, et halbadel aegadel makstakse hüvitisi rohkem, kuid tõusutsüklis neid vähendatakse. Maksupoliitikat saaks tasakaalustada laiendades järkjärguliselt maksubaasi.

Struktuurireformide taaselustamine ja kaasav majanduskasv

Tööturupoliitika peaks olema veel tõhusam, et vähendada tööjõupuudust, arendada inimeste oskusi ja integreerida pagulasi. Tööturg on küll pandeemiast suurte sammudega taastunud, kuid tekkinud on uued mured, eeskätt Ukrainas toimuva sõja tõttu. Tööjõupuudus on märkimisväärne murekoht ja seda peamiselt erioskusi nõudvates sektorites nagu info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning tervishoid. Ebakõla töandjate vajaduste ja töövõtjate oskuste vahel on tööhõive kasvu põhiline takistus ning hästi sihitud koolitused võiksid aidata kaasa töötajate kaasamisele ja nende ümberpaigutamisele sektorite vahel. Eelkõige on võimalik luua rohkem koolitusprogramme noortele töötajatele ja madalama kvalifikatsiooniga inimestele, kelle töökohti on pandeemia enim mõjutanud. Vahepeal võib Ukraina pagulaste sujuv integreerimine mõnes sektoris tööjõupuudust leevendada, kuid selleks on vaja tõhusat ja sihipärast oskuste ning keeleõpet. Tulevikku vaadates peaksid poliitikameetmed kooskõlas Eesti 2035 strateegiaga hõlbustama rohepöörde ja digirevolutsiooni jaoks vajalike oskuste arendamist.

Ebavõrdsuse ja soolise palgalõhe vähendamise meetmed on olnud tulemusrikkad, kuid esile on kerkinud uued sotsiaalsed murekohad. Valitsuse toetussammud pandeemia ajal ning edukad struktuurireformid on ebavõrdsuse ja vaesuse vähenemisele tugevalt kaasa aidanud. Sellegipoolest on sotsiaalset olukorda raskemas seisus seadmas hüppeline hinnatõus ja saabuivate pagulaste rasked sotsiaalsed tingimused. Hiljutine toimetulekutoetuste tõstmine aitab kõige haavatavamaid leibkondi. Siiski võib endiselt kiire hinnatõus eakate vaesuse määra veelgi süvendada ja seda tuleks hoolikalt jälgida. Eesti peaks tuginema hiljutisele käegakatsutavale edusammule soolise palgalõhe vähendamisel. Vanemapuhkuse ja –hüvitise korra täiendamine soodustab õiglasemat hoolduskoormust, samal ajal, kui hiljutised riiklikud programmid aitavad vähendada soolist ebavõrdsust nii hariduses kui ka tööjõuturul. Käimasolevad reformid palkade läbipaistvuse suurendamiseks enne ELi palkade läbipaistvuse direktiivi vastuvõtmist on tervitatavad.

Digitaalset ja rohelist üleminekut tuleks kiirendada. Eestil on juba ulatuslik digitaliseerimise arengukava, mille eesmärk on küberturvalisuse võimekuse täiustamine, lairibakoridoride uuendamine ning andmehalduse ja IT-põhiteenuste tugevdamine. RRP pakuks vajalikku ressurssi, investeringutoetust ja digioskuste koolitust, et kõrvaldada allesjäänud lõugad, nagu VKEde digitaalne suutlikkus ja ühenduvus maapiirkondades. Eesti pühendumine Euroopa rohelepe eesmärgi, 2050. aastaks kliimaneutraalsuse saavutamise, sõltub põlevkivisektori ümberkorraldamisest. Seda toetab olulisel määral ELi õiglase ülemineku fond. Need kohustused tuleks ühtlustada uue prioriteediga vähendada sõltuvust Venemaalt imporditavast energiast. Viimane toob kaasa investeringute kiirendamise roheenergia tootmisse, gaasivarude kogumisse ja alternatiivse energiavarustuse taristusse. Energiatõhususe edasine edendamine ehitus- ja transpordisektoris konkreetsete ja mõõdetavate meetmete abil aitaks samuti vähendada kasvuhoonegaaside heitkoguseid. Siiski on terviklik ja ennustatav süsiniku hinnastamise strateegia heitkoguste vähendamise eesmärgi saavutamiseks ülitähtis.

Finantssüsteemi terviklikkuse ja stabiilsuse tagamine

Finantssektor on endiselt vastupidav, kuid sõja tõttu tekkinud uusi riske arvestades on vaja suuremat valvsust. Pankade kapital ja likviidsus on püsinud kõrgel tasemel ning kapitalipuhvrid on 2021. aasta järelevalve- ja hindamisprotsessi tsükli jooksul veelgi tugevdatud. Halbade laenude osakaal on olnud väike ja veelgi vähenenud. Finantssektori otsene kokkupuude Venemaa, Ukraina ja Valgevenega on piiratud, kuid kaudsete seoste kogu ulatust ja nendega seotud riskitegureid on raskem hinnata. Seetõttu peaksid järelevalveasutused edaspidigi keskendumise põhjalikele ja sagedastele pankade portfelliülevaatustele ja riskihinnangute andmisele ning lõimima need ajakohastatud tugevustestide stsenaariumitesse. Samuti tuleks pidevalt jälgida suure hinnatõusu mõju krediidiriskile ja pankade rahastamisele. Edaspidi peaks haavatavuse hindamine, seire ja varuplaanid olema sihitud peamistele sõjaga seotud ohtudele. Prioriteet peaks olema küberturvalisus.

Makrotasandi usaldatavusnõuete täitmine on olnud asjakohane, kuid teraselt tuleb jälgida seda, mis toimub eluasemeturul. Uus vastutsükilise puhvri raamistik, mis jõustub 2022. aasta detsembris, karmistab tegevuskeskkonda. See tundub asjakohane, võttes arvesse eluasemeturu olukorda ning eluasemehindade ja -laenude jätkuvat tõusutempot, mis pole viimasel ajal, sh Ukraina sõja algfaasis, aeglustunud. Täiendavate makrotasandi usaldatavusnõuete kohaldamise vajadust tuleks pidevalt hinnata kooskõlas tsükliliste arengute ja eluasemeturu tingimustega, mis sõltuvad sõja kulgemisest Ukrainas ja juba suurenenud ebakindlusest. Eluasemeturgu tuleb endiselt hoolikalt jälgida, sealhulgas peab pöörama erilist tähelepanu selliste laenude osakaalule, mille teenindamise kulu suhe laenuvõtja sissetulekusse on regulatiivse piirmäära lähedal. Valitsuse hiljutine eluasemelaenude toetusprogrammi toetuskõlblikkuse kriteeriumide karmistamine 2022. aasta märtsis aitab toetusi paremini suunata.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alane tegevus areneb hästi, kuid järelevalvesuutlikkust tuleb pidevalt suurendada. Riskidega tegeletakse ennetavalt järelevalve ja seadusandlike meetmete abil. 2020. aasta riiklikus riskianalüüsis rõhutatakse, et virtuaalsete varade teenusepakkujate (VASPide) kiire kasv toob kaasa suuri rahapesu ja terrorismi rahastamise riske ja järelevalveprobleeme. 2022. aasta märtsis jõustunud rahapesu ja terrorismi rahastamise määruse muudatuste eesmärk on tugevdada järelevalvet VASPide üle. Sügisel Riigikogus arutusele tulev krüptovarade ja ühisrahastusteenuste seadus piirab eeldatavasti finantstehnoloogia sektoris riske veelgi, olles kooskõlas ELi krüptovarade turgude (MiCA) ettepanekuga. Moneyvali-poolne hindamine on käimas ja selle tulemused peaksid saabuma aasta lõpus. Selles kontekstis hindab delegatsioon Rahapesu Andmebüroo suutlikkuse jätkuvat tugevdamist asjakohaseks.

Missiooni liikmed tänavad Eesti ametiasutusi ja teisi osalejaid külalislahkuse ning avatud, kvaliteetsete ja sisukate arutelude eest.